

Ragnarok en het visioen van Haid

Vanaf de eerste dag van de schepping had Odin geweten dat op een zekere dag de hele wereld zou vergaan. De dag van Ragnarok.

Odin wist veel van wat er op Ragnarok zou voorvallen, maar er was ook veel wat hij niet wist. Want zelfs hij kon niet in de toekomst zien. Als de schikgodinnen het al wisten, ze zeiden niets. Het was hun taak om de levensdraden van ieder mens in handen te houden, niet die van de hele wereld.

Maar hier en daar leefden er bijzondere vrouwen die in de toekomst konden zien. Sommige alleen in de allernaaste toekomst, en dan nog betrof het kleine, onbelangrijke dingen. Maar er waren er ook een paar die werkelijk een grote voorspellende gave bezaten. Een van hen was de gestorven Völva, die Odin uit haar graf had doen opstaan om hem over Balders dood in te lichten. Ook woonde er een in Midgard. Zij heette Haid en was beroemd om haar voorspellingen.

Op Lidskjalf, de hoge troon vanwaar Odin de Negen Werelden in het oog kon houden, zag hij de wijze profetes Haid de mensen huis aan huis bezoeken. En plotseling besepte hij dat er één was die wijzer was dan Völva en die hem op zijn brandende vragen antwoord zou kunnen geven.

Daarom ging hij als een gewone man, met het verzoek hem de toekomst te voorspellen, naar Midgard, naar Haid. Maar zij herkende hem direct en op de diepe, zangerige toon van een profetes

Waar komen onze problemen vandaan en waar gaan we in de toekomst naartoe?

'De hoogste wijsheid kent slechts één wetenschap: die van het geheel; de wetenschap die de gehele schepping verklaart, en de plaats van de mens daarin.'

Leo Tolstoj

Waar staan we nu in de ontwikkeling van de mensheid?

Een aantal jaren geleden werd een reiziger met een vliegtuigje afgezet op een landingsstrip in een woest landschap. Alle uitrusting stond klaar voor zijn volgende traject, een rit van honderd kilometer door de jungle naar zijn uiteindelijke bestemming. Er stond een volledig uitgeruste terreinwagen klaar, met een landkaart waarop de plaats van bestemming duidelijk stond aangegeven. Na controle nam hij afscheid en de piloot steeg op. De reiziger zwaaide hem na. Ineens kreeg hij een gevoel dat er iets niet klopte. Hij rende naar de auto, keek nog eens op de kaart en zag tot zijn schrik dat er nergens stond aangegeven waar hij nu was.

De reiziger is van alle hulpmiddelen voorzien om de reis te maken. Hij heeft zelfs een kaart waarop zijn bestemming staat aangegeven. Toch heeft hij een probleem: hij weet niet wat zijn huidige positie is. Hoe kan hij dan bepalen in welke richting hij moet reizen?

De situatie van de moderne wereld is vergelijkbaar. Ook wij als mensheid hebben veel hulpmiddelen die we onderweg op onze reis door tijd en ruimte nodig zouden kunnen hebben. En we beschikken over een kaart van het hele gebied, de gehele wereld. We weten ook precies waar op onze aardbol we ons bevinden en we hebben datum en tijd altijd bij ons op onze smartphones. Maar wij staan voor een heel andere uitdaging dan de reiziger uit het verhaal hierboven. Op onze kaart staat weliswaar de stip waar we nu zijn, compleet met een datum en een tijd, maar de plaats van onze herkomst als mensheid is onduidelijk en onze bestemming lijkt nergens op de kaart te vinden te zijn. Daardoor rijst de vraag: op welk punt in de ontwikkeling van de mensheid staan we eigenlijk?

Op onze kaart staan wel wat stippellijnen van routes die we mogelijk tot nu toe hebben afgelegd, maar welke lijn is echt de juiste? Daarover verschillen de meningen nogal, afhankelijk van de persoonlijke voorkeur of het geloof in een van de stippellijnen. Daarbij komt dan nog dat de lijnen naar de toekomst zelfs met onze beste wetenschappelijke analyses van het verleden en het heden niet tot een eenduidige positieve toekomst lijken te leiden. Integendeel zelfs, de rampenscenario's vliegen je dagelijks om de oren. Wat kunnen we daar als individuele mensen en als mensheid mee? De lijnen naar de toekomst lijken allemaal in de mist te verdwijnen. Hebben we als mensheid eigenlijk nog wel een toekomst en een bestemming?

Met een aanloop vanaf het eind van de Tweede Wereld-

oorlog is er vanaf het jaar 2000 sprake van gigantische veranderingen op allerlei levensterreinen. Veel mensen zijn niet meer tevreden. We ervaren dat het leven anders geworden is. We kunnen niet precies de vinger op de zere plek leggen, maar voelen ons wel ongemakkelijk bij een aantal ontwikkelingen. Zit het in de veranderende familiebanden, de automatisering, onze bestaanszekerheid, de internationale migraties of ligt het aan die veranderingen allemaal bij elkaar opgeteld? We komen om in een stortvloed van informatie, waar we in ons dagelijks leven niet echt iets mee kunnen. Dat bezorgt velen van ons regelmatig een gevoel van onmacht en overrompeling. We worden geconfronteerd met het feit dat sommige problemen zo complex zijn dat ze ons verstand te boven lijken te gaan. Daardoor krijgen we langzamerhand het gevoel dat we de controle over ons leven verliezen, zonder te weten waarom die grip ons door de vingers glipt en zonder dat we er iets aan kunnen doen. Dat is voor velen van ons een situatie die veel angst oproept. Die zorgt op zijn beurt weer voor veel impulsieve acties en reacties waarmee we dat gevoel proberen te onderdrukken. Van een fundamentele herijking van ons menselijk bestaan, waarbij we echt de diepte in gaan, is daarbij geen sprake. Intussen blijft de vraag: wat is als mens onze plaats in het geheel van de schepping?

Verwarring is een emotionele staat, waarin een herijking gevraagd wordt ten opzichte van het onderwerp van de verwarring.

Elisabeth

In dit boek wil ik een aanzet geven tot die fundamentele herijking en daarmee als het ware de positie bepalen waar wij ons als mensheid in dat grote geheel van de schepping bevinden.

Daarbij beperk ik me met opzet niet tot één sector van het leven, maar gebruik ik juist het geheel van kennis en levenservaring, teneinde met kruisverwijzingen verbanden te laten zien tussen de diverse aspecten van het bestaan. Want zoals ik in de bovenstaande alinea al aangaf, lijkt in deze tijd elk terrein van het menselijk leven ter discussie te staan. Door dat leven holistisch, dus in al zijn verbanden, te beschouwen kunnen we diepere lagen in het mens-zijn en de menselijke wereld bereikbaar en zichtbaar maken. Lagen die ons dichter naar onze fundamenten brengen, zodat we van daaruit een nieuwe kijk op het leven kunnen opbouwen, die recht doet aan alles wat er in de marge van onze samenleving al aan nieuws is opgebloeid.

Om daarmee te beginnen gaan we in dit hoofdstuk, net als de reiziger uit de metafoor, drie mogelijke routes van herkomst bekijken en inventariseren we welke bijdrage elke van die wegen ons heeft gegeven om te komen waar we nu zijn.

De lineaire stippellijn: geschiedenis, evolutietheorie en de wetenschappelijke benadering

Een van de drie stippellijnen op de kaart staat voor het samenstel van geschiedenis, evolutietheorie en de moderne, wetenschappelijke benadering. In deze benadering wordt zowel de geschiedenis als de evolutietheorie in de vorm van een lineaire tijdlijn weergegeven. Voor de moderne geschiedenis lijkt dat logisch en vanzelfsprekend, want wie wil niet graag weten hoelang geleden een bepaalde gebeurtenis heeft plaatsgevonden? Aan de volgorde in de tijd kan immers een ontwikkeling worden afgeleid, toch? Datzelfde geldt voor de evolutietheorie. Ook daarvoor wil de wetenschap een tijdlijn kunnen opstellen.

De ene boom is de andere niet

Door de bomen het bos niet meer zien.

Van alle symbolen in de diverse mythologieën is de boom wel het belangrijkste voor dit boek. Daarnaast is hij mogelijk de grootste bron van verwarring als we de exacte betekenis ervan per verhaal en per cultuur niet helder voor ogen hebben.

Wat betreft betekenis en bedoeling van het begrip 'boom' bestaan er in de mythologieën van de diverse culturen namelijk grote verschillen.

Laat ik beginnen met de wereldboom van de Scandinavische mythologie: de esdoorn *Yggdrasil*, ook wel de levensboom genoemd. Deze boom werd door de *Asen*² geplant om de aarde op haar plaats te houden, nadat oervader Odin en zijn kinderen haar omringd hadden door een zee.

De wereldboom *Yggdrasil* wordt verzorgd door de drie schikgodinnen, de Nornen. Zij begieten de grootste van zijn wortels met water uit de bron van Urd. Dat is nodig omdat de tegenkrachten de Wereldboom steeds proberen te vernietigen. Beneden in Niflheim, waar een wortel groeit, knaagt de duivel *Nidhuggur* er voortdurend aan. Slangen winden zich eromheen en bijten erin. Hogerop lopen vier herten over zijn takken die aan de bladeren knabbelen, terwijl in de top een wijze adelaar zit die alles ziet wat er gebeurt. *Ratatoskur*, de rode eekhoorn die overal onheil sticht, rent de boom op en neer met nieuw-

Pas daarna legt Hij 'in Eden' een tuin aan voor het scheidsel dat hij geboetseerd heeft, met daarin allerlei bomen om van te eten. Twee daarvan worden apart genoemd: 'de boom van het leven' midden in 'de tuin en de boom van de kennis van goed en kwaad'. God voert de mens naar de tuin van Eden om die te bewerken en te beheren. Maar dat gaat wel gepaard met een waarschuwing: Je mag van alle bomen in de tuin vrij eten... behalve van 'de boom van kennis van goed en kwaad'. Want op de dag dat je daarvan eet, zul je sterven. Let op: tot hier gebruikt de Bijbel de term 'mens' als een soortnaam.

Het tweede bedrijf van het drama begint met de opmerking van God: 'Het is niet goed dat de mens alleen blijft. Ik ga een hulp voor hem maken die bij hem past.' Vanaf dat moment wordt de naam Adam gebruikt om de mens aan te duiden. Vervolgens worden de vogels en de dieren geboetseerd en bij de mens gebracht om een naam te krijgen. Maar noch de vogels, noch de dieren fungeren voor Adam als 'een hulp die bij hem past'.

Met die constatering laat God Adam in een diepe slaap vallen, en terwijl hij slaapt neemt God een van zijn ribben weg en zet er vlees voor in de plaats. Daarna vormt God uit de rib die hij heeft weggenomen een vrouw, en hij brengt haar naar Adam. Die erkent haar als 'eindelijk been van mijn gebeente', met de overkoepelende naam: *Mannin*.⁹

De laatste zin van dit eerste deel van het verhaal suggereert eenzelfde gelijkwaardigheid van man en vrouw als in het eerste scheppingsverhaal. 'Ze waren beiden naakt, maar voelden geen schaamte voor elkaar.'¹⁰

Tot zover is alles nog goed. Adam en Eva, archetypen voor de mannelijke en de vrouwelijke mens, leven onbekommerd in de paradijselijke tuin van Eden, waar ze alles voorhanden hebben wat nodig is voor een blij en gelukkig leven. Al is het

5

De belangrijke verhalen voor mannen in de tweede fase

‘Zelfs als we toevallig geen helden zijn in de grote betekenis van volksredders, moeten we toch die innerlijke reis aanvaarden, spiritueel en psychisch.’

Joseph Campbell over de reis van de held³¹

Hard werken en veel strijd

Na de onomkeerbare verandering is het hele landschap van bestaan voor de mannen veranderd. Waar eerst vanzelfsprekendheid heerste, is er nu een klimaat van leven waarin alles anders geordend is en op een andere manier geleerd moet worden.

Wat het leven daarnaast extra moeilijk maakt, is de afwezigheid van de vrouwen en al hun kwaliteiten. Zij zijn altijd zo ‘gewoon’ aanwezig geweest, zo vanzelfsprekend, dat het voor de mannen na de overgang van de paradijsstijd naar de tweede fase mogelijk lijkt alsof de helft van hun wezen geamputeerd is.

Toch hebben die mannen niet alleen maar verloren, want ze hebben nu toegang gekregen tot een nieuwe bron van informatie. Ze hebben de beschikking gekregen over andere machtige kwaliteiten, via de boom van kennis van goed en kwaad.

Alleen, hoe ze daarmee om moeten gaan weten ze nog niet precies. Dat zullen ze pas gaandeweg, namelijk in de tweede fase van de evolutie, gaan leren.

Wat met de tijd ook langzamerhand voor de mannen verandert, is de verhouding tot hun metgezellen, de vrouwen. Waar zij in de paradijselijke fase eerst als een gelijkwaardige partner naast de mannen staan, merken die hoe de kracht van vrouwen in de loop van de eeuwen geleidelijk afneemt nu ze afgesneden zijn van hun bron, de boom van het leven. Want om de een of andere reden, die ik tot nu toe niet heb kunnen doorgronden, hebben de vrouwen niet vanaf het begin van de tweede fase dezelfde toegang tot de boom van kennis van goed en kwaad als de mannen. Geen enkele van de mythologieën geeft duidelijk een argument daarvoor aan. Ze beschrijven alleen dat het zo is. Het is een thema dat in hoofdstuk 6 over de belangrijke verhalen voor vrouwen overal in terugkomt.

De wijsheidsverhalen die door de eeuwen heen bij het haardvuur worden verteld, zijn, zoals hun naam al zegt, een bron van wijsheid en ze geven weer in welke situatie de mensen nu eigenlijk beland zijn op hun weg door de evolutie. Uit die mythische verhalen kun je opmaken dat ze één ding heel goed begrijpen: die tweede fase wordt een tijd van hard werken en strijd om weer een beetje in de buurt te komen van de omstandigheden uit het paradijsverhaal.

Met als doel wat structuur te brengen in de grote hoeveelheid verhalen deel ik ze in aan de hand van de kernthema's die in de komende paragrafen aan bod komen. Die komen overeen met de opdrachten en de uitdagingen waar mannen voor staan in de tweede fase van de evolutionaire ontwikkeling van de mensheid. Het betreft de volgende thema's: te vondeling leggen en gelegd worden; gescheiden van de ouders opgroeien;

vaak om de strijd te voorkomen. Helaas ontkomt hij er geregeld niet aan dat er toch een strijd op leven en dood wordt gevoerd. En het is bij een van die strijdtoneelen dat hij uiteindelijk overlijdt. Aanvankelijk raakt Arthur zwaargewond, en in een laatste poging tot genezing keert hij, zoals ik eerder beschreven heb in hoofdstuk 3, terug naar het eiland van zijn jeugd, Avalon. Daar sterft hij en zijn beroemde zwaard Excalibur³⁴ verdwijnt in het water.

Na Arthurs dood valt het koninkrijk dat hij heeft gesticht weer in kleinere delen uiteen, waarvan de bewoners onderling ook veel vechten.

Dat is een mooie metafoor om duidelijk te maken dat er ook binnen in iedere mens, iedere gemeenschap, binnen ieder land en binnen de hele wereld nog steeds onderlinge strijd wordt gevoerd. Dat terwijl we ook zouden kunnen streven naar meer harmonie en samenwerking in een groot 'koninkrijk' van vrede en harmonieus samenleven.

Als gewone jongen een prinses voor je winnen

Soms is de held geen koning of koningszoon, maar de jongste van drie broers. Hij is de broer waar iedereen op neerkijkt, de broer die droomt en die ogenschijnlijk niets kan. Toch is het deze broer die de opdracht van de vader op de beste manier vervult. Hij doet wat de andere twee niet kunnen of willen doen.

Zo is het bijvoorbeeld in het Noorse verhaal *Assepasser en de prinses op de glazen heuvel*. Al een paar jaar wordt het weiland van de familie met Sint Jan³⁵, dus op 24 juni, in één nacht kaalgevreten. De vader heeft er genoeg van, dus de jaren daarop moeten de broers om de beurt de wacht houden om herhaling

te voorkomen. De oudste twee krijgen het niet voor elkaar. Ze horen gedonder en worden bang. De jongste van de drie broers, Assepasser, de dromer, lukt het daarna wel om dat kaalvreten te voorkomen. Drie achtereenvolgende jaren vangt en temt hij de boosdoener, een paard dat steeds met veel graas naar het weiland komt. Na drie jaar heeft hij drie getemde paarden tot zijn beschikking.

Op een dag belooft de koning van zijn land de hand van zijn dochter, de prinses, aan de jongeman die haar van een steile, glazen heuvel kan bevrijden. Alle jongemannen komen van heinde en ver, maar geen van hen slaagt erin de opdracht te vervullen. Totdat de vermomde Assepasser verschijnt. Hij rijdt op de eerste dag in een koperen uitrusting met zijn eerste getemde paard zonder moeite tot op een derde van de steile helling, en dan keert hij. De prinses gooit hem een gouden appel toe, die in de laars van Assepasser rolt. Zonder zich bekend te maken rijdt hij weg.

Op de tweede dag verschijnt Assepasser weer, nu in een zilveren harnas, met zijn tweede paard. Deze keer rijdt hij moeiteloos tot twee derde van de heuvel. Als hij aanstalten maakt om te keren gooit de prinses hem een tweede gouden appel toe. Opnieuw rijdt hij weg zonder zich bekend te maken.

Ook op de derde dag verschijnt de vermomde Assepasser, nu in een gouden harnas, met zijn derde paard. Deze keer rijdt hij moeiteloos tot de top van de heuvel en hij pakt de derde en laatste gouden appel uit de schoot van de prinses. Tot haar grote verrassing, en die van alle andere aanwezigen, wendt Assepasser zijn paard en rijdt voor de derde keer weg, zonder zich bekend te maken. Met achterlating van de prinses.

De koning zet een grote zoektocht op touw om de grote onbekende te vinden, want die is tenslotte de rechtmatige win-

taal, maar vaak een tweede taal. Die wereldtalen zijn: Mandaarijn, Spaans, Engels, Hindi, Arabisch, Russisch en Bengaals. Nog meer dan de trek naar de steden is deze ontwikkeling van vele kleine talen naar een geringer aantal dat door veel meer mensen wordt gesproken, een trend die het koesteren waard is. En die vergroot onze mogelijkheden om misverstanden te beperken en goed te communiceren.

Terug naar de stad: Babylon is niet de enige stad die in de Bijbel voorkomt. De stad Jeruzalem is het visioen van de toekomst. Die wordt tot in alle details beschreven in het Bijbelboek Openbaring. Met Jeruzalem als metafoor is de trek naar de stad voor mij een mogelijke aanduiding dat de mensheid zich in de overgang tussen de tweede en de derde fase van de evolutionaire ontwikkeling bevindt.

De religieuze en spirituele ontwikkeling

In de loop van de negentiende eeuw komt er meer interesse voor spirituele zaken buiten de officiële kerk om. Dat is waarschijnlijk een gevolg van het hechter contact tussen het Westen en het Oosten, dat weer een gevolg is van de periode waarin veel Europese ambtenaren en bestuurders naar koloniën toe gestuurd werden.

Kennis van het geestelijk leven, zoals die beschikbaar is in het Oosten, komt naar West-Europa en Amerika en brengt een alternatieve beweging met mystiek en spiritualiteit op gang. Een van de grote grondleggers hiervan is Madame Blavatsky, die tot op de dag van vandaag wordt gezien als een grootmoeder van de alternatieve spiritualiteit. In het begin van de twintigste eeuw is er in Amerika sprake van een grote spiritueel-

filosofische impuls, met schrijvers als Emerson, Thoreau, Wallace, Wattles en vele anderen, die de grondleggers zijn van een heel nieuwe levensfilosofie. Van hen werd uiteindelijk Napoleon Hill met zijn boek *Think and Grow rich* uit 1937, de meest bekende.

In Duitsland richt Rudolf Steiner – na een ‘uitstapje’ in oosterse richting – zich met zijn antroposofische beweging vooral op de Europese bronnen van wijsheid. Hij ontwikkelt een heel eigen authentieke visie op de grote thema’s waar de mensheid mee worstelt. Daarin geeft hij duidelijk blijk van een innerlijke bron van inspiratie, naast een grote kennis van spirituele tradities om hem heen.

De christelijke kerken in Europa blijven nog heel lang de belangrijkste organisaties voor religieus leven, maar ze zijn niet langer alleenheerser en oppermachtig. De industrialisatie, het verplichte onderwijs, de vrouwenemancipatie, de opkomst van het socialisme, de wereldoorlogen en nog vele andere ontwikkelingen hebben allemaal bijgedragen aan de grotere vrijheid van gewone mensen. Die krijgen en nemen meer de regie over hun eigen leven, waardoor de leringen van de kerk alsmaar verder van hun dagelijks leven af komen te staan. De meeste mensen richten zich steeds meer op aardse genoegens en het vervullen van persoonlijke wensen.

Terwijl er aan de kerkelijke kant een grote leegloop aan de gang is, komt er met de hippietijd van de zeventiger jaren een brede belangstelling voor alternatieve spiritualiteit. Een voorbeeld is de new agebeweging, waarin meer aandacht en mogelijkheden zijn voor persoonlijke spirituele ervaringen, al dan niet met behulp van het gebruik van hallucinogene drugs. In mijn visie loopt dat groeiende verlangen naar persoonlijke spirituele ervaringen synchroon met allerlei andere

signalen die duiden op een verandering van het geestelijke klimaat.

Ook zonder dat verlangen zijn er tekenen dat dat klimaat verandert. Steeds meer mensen vertellen over spontane spirituele ervaringen, over bijna-doodervaringen, ontmoetingen met engelen, contact met overledenen of intuïtieve ingevingen met bijzondere resultaten. Of men religieus is of niet lijkt daarbij geen verschil te maken, maar in ieder geval wordt toegang tot de geestelijke wereld daarmee ogenschijnlijk makkelijker. Contact daarmee krijgen mensen steeds vaker zonder dat ze erop bedacht zijn of er speciale moeite voor moeten doen.

De wijsheidsverhalen beloven een derde fase in de evolutie met een hernieuwde toegang tot de boom van het leven uit de eerste paradijselijke fase.

De spontane contacten en ervaringen met de geestelijke wereld buiten de officiële religies om lijken daarop te duiden. Die wijsheidsverhalen geven ook aan dat de mensheid de toegang tot de boom van kennis van goed en kwaad behoudt. Het wordt weer de tijd van twee gelijkwaardige mensen. Man en vrouw, bruid en bruidegom ontmoeten elkaar en gaan hand in hand samen verder.

De technologische ontwikkeling

Over de invloed van technologische vooruitgang kom je in de wijsheidsverhalen niet veel tegen. Zoals we gezien hebben spelen ze zich bijna allemaal af in de natuur of in een agrarische samenleving. Hoogstens komen er wat eenvoudige ambachten in voor, zoals dat van de bakker of de molenaar. Toch blijven de wijsheidsverhalen door de eeuwen heen nog steeds goed